

Epilógus József Attiláért

Egy álló esztendőn át ünnepeltük volna, de csak köszöntöttük József Attilát.

Ünnepelni csak az eleveneket és sokszor az érdemteleneket, no meg a feltámadókat szoktuk. Utóbbiakat is már igen-igen cenzúrázva, noha oly kevesen vannak, istenek!

Szeretettel nézek belé e varjaktól lakott téli világba, tájba, melyre valami okból még hó se jutott december idusán; arra is gondolok, azoktól kellene, lehetne megtudnom, ébresztettük-e igazán József Attilát, akik ez álló esztendő valamelyik órájában ébredtek rá a költő igazára. Mert ha az olvasó utókor ébred, akkor már valóságos volt a volt ember-költő, a volt szenvedő-szerető ember ébresztgetése, háromszázhatvanöt napon.

Mély lélegzetet vesz a keresztény magyar, ki még mer keresztben s igazságos ítéletekben gondolkodni, néz egy-egy elmenő után, fejet hajt sorsában, és ki mondja az elrendeltetés cáfolhatatlan lényegét: – Mindenkinek megvan s megvolt a maga keresztje.

Írástudók, farizeusok felé mondom itt, csak elvétve és szórványosan e legyűrheteretlen évezredben: – Mindannyiunknak megvan a maga vonata. De van, ki megbeszéli a hatalmas állomásfőnökkel, és fölül arra, azzal megyen. Van, aki vetető szerszámok után kapkod, el akarván téríteni jó irányba a hitvány útra tévedt gőzöst. Van, ki erősebbnek hiszi a maga mellkasát bévülről, mint a síneket, mozdonykerekeket, aztán ott csalódik végül abban a hitében is, a végtelenben sem találkozó párhuzamosok között, darabokban.

Hol az édesanya old kékítőt az ég vizében, csak ott lelhető válasz arra, mennyit kell a szegénynek szenvedni. És hát mennyit annak, ki a magáé mellett fagyos marokkal, kazán-forró szívvel vállalja másokét is, másokért s nem magáért sosem. Aki csupán a maga szívét volt képes bebútorozni, lakhatóvá tenni mások számára, de a világon mozdítani képes sosem volt, megtér valahol a százszor is megtagadott istenekhez, ott is pogányként. Imázni az nem tudhat, ki abba halt bele, hogy imádkozó milliók szívére könnyörgött fagyálló derűt.

Hazát követelt kis szobában pipázó kis parasztnak, cincogó garasért vakulástól vakulásig s onnét tova a korai halálig robotoló munkásnak – és most megkérdem e tántorgó hazában József Attilától, hogy szerinte érettük történt-e emez érdemdús, teljes esztendő ébresztő? Mert ha nem, akkor hiába csikorgatja bordáit az önmagát fölládozó eleven áldozat, és hiába repedez erőben a ma is konokul áldozó elevenek állkapcsa; mert csillagokra feszítve áll az óriás plakát Zágontól Sopronig, didergő igazságot rebegtetve az édes Haza egén, szivárványos szövetségek helyett: Míg lesz szegény, egyre több szegény lesz.

Ha csak annyira volt jó a József Attila-év, hogy könyvkiadók mártóztak meg újból a pénz opálos fényében, az se semmi talán. Talán olcsóbb lesz e sok könyv, ha elhalványul az ünnep, és lélektől s magyartól idegen könyvek áradatának kell ismét és újból helyet szorítani polcokon, kirakatokban, hodályokban...

Mégis, ha már szeretettel nézem kitaró varjaimat, amint egy-egy betevő falatért szállonganak fától fáig, elmondom cinizmusom teljes fogytán, hogy ez év bizonyosan megmutatta a nagyság hatalmát. Mert sem e negyedfélszáz napon, sem előtte, sem utána nem illik, nem szabad, nem lehet immár alkalmi bökkversezetekben, erőtlen totyogó rigmusokban szólni Róla s föléle. Kezdő és haladó írásgyakorlók csak nekiveselkedve, erejüket összemarkolászva mernek József Attilához írott szóval közelíteni. Valami ez, ez is valami ma már.

Miközben Budapest dermesztő, rideg terein öles kondérokban főznek babot azok számára, kiknek égis ér a mennyezet és tetőtlen a ház és e haza. Kik fagyban turkálnak lilára meredt ujjakkal, és a rendőr szánakozó kegyeire vadásznak maradék napjaikban.

Mindenkit hagynak el remények és Lillák; ahogy az ég madarai mindig megtalálják a morzsát, megtalálja a mindennapi megcsalattatást a fiúgyermek is, kit anya szült. Ha nem így és nem Ő írja föl, föl a hótiszta fehér papírig, föl szívpitvarig és szívkamrák deszkájára, a Gáspár, Menyhért és Boldizsár három királyok betűi alá a *nagyon fájt*, nem is lenne ennyire jeges, didergető a búcsú Tőle és az Őt melengetni szándékoló esztendőtlől.

Tán évezredek óta élek abban a gyermekkori tudatban (meggyőződésben), hogy ha párjára, szépségre, hűségre lel, megérhette volna azt a... ezt a... És tudom, József Attila is megkérdezte egyszer egy kegyetlen hajnalon: Petőfi ha megérhette volna ezt a..., mit cselekedne..., s „tán jó, hogy nem érte meg a kort, melyet meghaladott”...

A szólás jogát kikövetelte. Rászólt ügyészére. Az rá se hederített. Párban állott mindig a bajban hatalmasokkal. Ma nem egyszer kapja a pofont: kommunista volt. Csak az vesse rá az első követ, ki megmondja, mi ma a szabadság ez álszabadságban, s mi a demokrácia álnokok között, kusshádók kondérjainál.

Csak úgy játékosan fölmértük kedvéért a fölmérhetlent egy esztendő alatt. Nekünk még volt rá időnk. És ahogy absztrahálsz, éteri fényben feslik és foszlik jelképpé a megérintett szikla maga is. Fájdalmait viszi utána költők, honfiak, megalázottak rívó serege a maga betölt idejével és betöltetlen, félszeg sorsával. Még azt is hívénk idén januárban, hogy épp ez az az esztendő, a neki szánt, amelyben miatta és érte, övéiért nyerünk erőt magunkért és mieinkért. Nosza! December idusán sem tudjuk igazán, mit is kellett és mit lehetett volna tennünk egy népért, nemzetért, hazáért, mely hűséges fiait száradt csecsen hengergeti jobbra, balra.

Lám, hogy csetlik bennem is az önmarcang s az önvád! Megvirradni próbál szemem láttára december fél tizenegykor, a déli peremen óvatag húz el nyugat felé a nap maga is reszketve: kelt, lenyugszik, mint ki elvégezte dolgát, s a többi legyen a Teremtő gondja. Ez hát a felszín? aláírva a jelenléti napló. Kiválni? Ugyan.

Kire virrad, kire nem. Számlálod-e, Istenem?

Mondanám: Attila, hagyjuk most, sétáljunk. Nem lehet. Még azt is, amit ma: egyedül szenveded. Ki a lét próbáit kiállja, botlik a teremtés hulladékába. Épp ezért nem istenkáromlás kétségek között nézni a teremtett világot magát: ha az eszményi hasonmása ilyen, mi lehet odaát?

Én megértem e nem érdemes korban, hogy a Vers esetleg gyöngy lehet az idők óceánjának fenekén, a költővel azonban senkinek nincs mihez kezdeni. Felelőtlen korban hasonló haza nem vonja felelősségre írástudóját, ha nem ír, s ha mit ír. Sínek között caplatnak óvatag neszezők, vizslatnak figyelőkért vonatra lesve, névjegyükön ott a *költő* díszítő jelző, mennének utánad, de nem a Te utadon. A jelzőt figyelik, zöld fényre várva s zöld babérra.

Ebek szaglászna a vagonok körül, hálnak azokban, hulladékuk alig van. Kutya álmodik helyettük csontot a hold alatt, míg páráll a vagon résein élet kicsinyég, mint tornácon hagyott krumplipaprikás, ott feledve halálos téli estben. ☒